SOURCES ON DOES G-D HAVE A PLAN FOR THE WORLD?

By Rabbi Dr. Nachum Amsel

The sources below are from Rabbi Dr. Nachum Amsel's forthcoming book, "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to G-d Issues and Rituals." This essay is not intended as a source of practical halachic (legal) rulings. For matters of halachah, please consult a qualified posek (rabbi).

1) משלי יט:כא
רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב-אִישׁ וַעֲצַת ד׳ הִיא תָקוּם׃

2) בראשית טו:יג-טז
וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי-גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃ וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא-שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד-הֵנָּה׃

3) שמות ו:ו-ז
לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲנִי ד׳ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ד׳ אֱלֹקֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃

4) שמות כ:ב
אָנֹכִי ד׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

5) שמות ג:יב ופירוש רש״י שם
וַיֹּאמֶר כִּי-אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה-לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת-הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת-הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה׃
...שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים ה שיצאו מצרים. דבר אחר כי אהיה עמך, וזה שתצליח בשליחותך, לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו.

6) סידור, שמונה עשרה, ברכת ״מודים״
עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה׃
...וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים. וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ. וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃
...בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר ... וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ. וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ. וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ...

7) תהילים קיג:ד-ו ופירוש מלבי״ם
רָם עַל כָּל גּוֹיִם ד׳ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּד׳ אֱלֹקֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃
רם על כל גוים ה׳ - שלדעתם הוא מתרומם מן העולם השפל ורק על השמים כבודו - ואין כבודו להשגיח בשפלים, וע״כ אין שמו מבורך אצלם, כי לפי דעתם הברכה והשפע תבא מן המערכה לא מה׳, אבל.

8) סוטה ב.
אמר רב יהודה אמר רב׃ ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת׃ בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני

9) ביצה טז.
כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה.

10) נידה טז:
אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב״ה, ואומר לפניו: רבש״ע, טפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני? ואילו רשע או צדיק ־ לא קאמר, כדר׳ חנינא דא״ר חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י׳) ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו׳.

11) Nancy Segal, "*Entwined Lives: Twins and What They Tell Us About Human Behavior*" (NY: Dutton, 1999), "*Born Together-Reared Apart: The Landmark Minnesota Twin Study*," (Harvard University Press, June 2012)

12) אסתר ד:יג-יד
וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי לְהָשִׁיב אֶל-אֶסְתֵּר אַל-תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית-הַמֶּלֶךְ מִכָּל-הַיְּהוּדִים: כִּי אִם-הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְאַתְּ וּבֵית-אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם-לְעֵת כָּזֹאת הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת:

13) יונה א:א-ד, ב:א-ב, ג:א-ה
וַיְהִי דְּבַר-ד׳ אֶל-יוֹנָה בֶן-אֲמִתַּי לֵאמֹר: קוּם לֵךְ אֶל-נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא עָלֶיהָ כִּי-עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי: וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ד׳ וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ד׳: וַד׳ הֵטִיל רוּחַ-גְּדוֹלָה אֶל-הַיָּם וַיְהִי סַעַר-גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשָּׁבָה לְהִשָּׁבֵר:
וַיְמַן ד׳ דָּג גָּדוֹל לִבְלַע אֶת-יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת: וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל-ד׳ אֱלֹקָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה:
וַיְהִי דְבַר-ד׳ אֶל-יוֹנָה שֵׁנִית לֵאמֹר: קוּם לֵךְ אֶל-נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת-הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר אֵלֶיךָּ: וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל-נִינְוֵה כִּדְבַר ד׳ וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר-גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים: וַיָּחֶל יוֹנָה לָבוֹא בָּעִיר מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמַר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִינְוֵה נֶהְפָּכֶת: וַיַּאֲמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוֵה בֵּאלֹקִים וַיִּקְרְאוּ-צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שַׂקִּים מִגְּדוֹלָם וְעַד-קְטַנָּם:

14) תענית יח:
כשבקש טוריינוס להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם: אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר. אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו, וראויין היו ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה, וראוי לעשות נס על ידו. ואותו רשע הדיוט הוא, ואינו ראוי לעשות נס על ידו. ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו ־ הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דובין וארויות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו. אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך.

15) שמות לג:יח-כג
וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת-כְּבֹדֶךָ: וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל-טוּבִי עַל-פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם ד׳ לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת-אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֲרַחֵם: וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת-פָּנָי כִּי לֹא-יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: וַיֹּאמֶר ד׳ הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל-הַצּוּר: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד-עָבְרִי: וַהֲסִרֹתִי אֶת-כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת-אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ:

16) ספר ישמח משה, קדושים לג., ספר מי השילוח, פרשת כי תשא
והנה כאשר בקש משה רבינו ע״ה להשיג את המהות עצמו כאמרו (שמות לג יח-כג) הראיני נא את כבודך, באה אליו התשובה (שמות לג כג) וראית את אחורי ופני לא יראו. ירצה לא תוכל להשיגנו אלא מהמאוחר אל הקודם, והיינו על ידי פעולות שבאו אחרי ונמשכו ממני, תבא מן המסובב אל סבתו.
ופני לא יראו היינו הש״י הראה למשה את כל הנעשה מן העבר ראה ברור כל מה שהש״י הי׳ בונה מזה המעשה, וזה וראית את אחורי, היינו העבר, ופני לא יראו היינו ההוה לא הראה לו הקב״ה

17) בראשית מה:ד-ח
וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גְּשׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר-מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה: וְעַתָּה אַל-תֵּעָצְבוּ וְאַל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם: כִּי-זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חָרִישׁ וְקָצִיר: וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה: וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:

18) מדרש משלי א:יט
אמר ר׳ יהושע בן לוי לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירתו של יוסף.

19) ברכות ס:

אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר, וכן תנא משמיה דרבי עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא, דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא להההיא מתא, בעא אושפיזא לא יהבי ליה. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכלא לחמרא. אמר: כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא. אמר להו: לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטוהב!

20) נידה לא.

דרש רב יוסף: מאי דכתיב (ישעיהו י״ב) אודך ה׳ כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר ־ בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן ־ התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני. והיינו דאמר רבי אלעזר: מאי דכתיב (תהלים ע״ב) עושה נפלאות.

21) בראשית לז:יד-יז

וַיֹּאמֶר לוֹ֙ לֶךְ־נָ֣א רְאֵ֔ה אֶת־שְׁל֥וֹם אַחֶ֖יךָ וְאֶת־שְׁל֣וֹם הַצֹּ֑אן וַהֲשִׁבֵ֣נִי דָּבָ֔ר וַיִּשְׁלָחֵ֖הוּ מֵעֵ֣מֶק חֶבְר֑וֹן וַיָּבֹ֖א שְׁכֶֽמָה׃ וַיִּמְצָאֵ֖הוּ אִ֥ישׁ וְהִנֵּ֛ה תֹּעֶ֖ה בַּשָּׂדֶ֑ה וַיִּשְׁאָלֵ֤הוּ הָאִישׁ֙ לֵאמֹ֔ר מַה־תְּבַקֵּֽשׁ׃ וַיֹּאמֶר֙ אֶת־אַחַ֣י אָנֹכִ֔י מְבַקֵּ֖שׁ הַגִּֽידָה־נָּ֑א לִ֣י אֵיפֹ֔ה הֵ֖ם רֹעִ֑ים׃ וַיֹּאמֶר֙ הָאִ֣ישׁ נָסְע֔וּ מִזֶּ֖ה כִּ֣י שָׁמַ֗עְתִּי אֹמְרִים֙ נֵלְכָ֣ה דֹתָ֔יְנָה וַיֵּ֥לֶךְ יוֹסֵ֖ף אַחַ֣ר אֶחָ֑יו וַיִּמְצָאֵ֖ם בְּדֹתָֽן׃

22) פירוש רש״י על בראשית לז:יד

וימצאהו איש- זה גבריאל (תנחומא וישב ב.) שנאמר והאיש גבריאל (דניאל ט, יא.):

23) פירוש רמב״ן על בראשית לז:יד-יז ופירוש רמב״ן

וימצאהו איש והנה תעה בשדה -- יאמר כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך, ונכנס בשדה כי במקום המרעה היה מבקש אותם. ויאריך הכתוב בזה, להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד אביו. ולהודיענו עוד, כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב״ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם. ולזה נתכוונו רבותינו (ב״ר פד:יד) באמרם כי האישים האלה הם מלאכים, שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה׳ היא תקום.

24) פירוש רבינו בחיי על שמות ל:יב

וזהו ענין יעוד התורה בברכות וקללות שאין לך כל יחיד ויחיד בישראל שלא יארעו לו בכל יום נסים נסתרים והוא אינו יודע, וכן דרשו חז״ל (נדה לא.) אין בעל הנס מכיר בנסו. וכדי להורות שהנסים הנסתרים הם עם האדם בכל יום לכך ביארו לנו חז״ל מאמר אחד, הוא שאמרו (עיין בבא מציעא מב.) הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתשלח ברכה בכרי הזה, ואם מדד ואחר כך ברך הרי זו תפילת שוא שאין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר (דברים כח, ח) יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך בדבר הסמוי מן העין, כיוונו חכמים לומר בזה שהנסים הנסתרים הם בכל יום ויום, ושהוא בדבר שאינו מנוי ומדוד כי אם היתה הברכה חלה במנוי לא היה נס נסתר אלא מפורסם ואין כל אדם זוכה לנס מפורסם...

25) אבות ד:טו

רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים.